

Jumalanpalvelusten kirjan käyttäjälle

*Ilo valtasi minut, kun kuulin sanan: Me lähdemme Herran huoneeseen.
(Ps. 122: 1)*

Jumalanpalvelusten kirja sisältää seurakunnassa tarvittavat keskeiset jumalanpalveluskaavat. Näitä ovat messu eli ehtoollisjumalanpalvelus, sanajumalanpalvelus, viikkomessu, perhemessu ja päivän rukoushetket. Lisäksi kirjassa on kirkkovuoden juhla-aikojen jumalanpalvelusten kaavoja. Eräät jumalanpalvelusten tekstit ja laulut ovat omana osastonaan. Messusävelmistö liitteineen sisältää sävelmäsarjat sekä muuta jumalanpalveluksissa tarvittavaa musiikkia.

Jumalanpalvelusten rakenteissa ja toteutustavoissa on joustavuutta ja väljyyttä. Jumalanpalvelusten kirja sisältää runsaasti virikkeeksi tarkoitettua aineistoa (esimerkiksi yhteiset esirukoukset, esirukousaiheet, rukoushetkien päivän rukoukset ja messusävelmistön liitteessä oleva musiikki). Näin ilmaistaan se varhaiskirkollinen ja myös luterilaiseen jumalanpalveluskäsitykseen sisältyvä periaate, että seurakunnilla tulee olla mahdollisuus omien perinteittensä, käytäntöjensä ja voimavarojensa huomioon ottamiseen (Augsburgin tunnustuksen 7. artikla). Tämä periaate koskee myös symbolien käyttöä, jota esitellään lähemmin jumalanpalvelusoppaassa.

Jumalanpalvelukseen sisältyvän yhteisen ripin lisäksi tarvitaan myös yksityistä sielunhoitoa. Siksi jumalanpalveluksiin osallistuville varataan siihen mahdollisuus. Tästä on maininta jumalanpalveluskaavojen ohjeteksteissä.

Messu ja sanajumalanpalvelus

Messu eli ehtoollisjumalanpalvelus on tarkoitettu seurakunnan pääjumalanpalvelukseksi, josta kirkkojärjestys käyttää nimeä päiväjumalanpalvelus. »Päiväjumalanpalvelus pidetään seurakunnan kirkossa sunnuntaisin ja kirkollisina juhlapäivinä» (KJ 2: 2). Pääjumalanpalvelus voidaan viettää myös sanajumalanpalveluksen tai perhemessun kaavan mukaisesti. Se voidaan toteuttaa myös niin, että messusta tai perhemessusta jätetään ehtoollisosa pois.

Messu on seurakunnan jumalanpalveluselämän keskus. Sen rakenne on pohjana myös monien muiden jumalanpalvelusten kaavoissa. Siksi niissä voidaan soveltaa messua varten laadittuja ohjeita ja aineistoja. Messun luonteeseen kuuluu, että se valmistellaan ja toteutetaan yhdessä. Kutakin jumalanpalvelusta varten on hyvä nimetä valmisteluryhmä, johon työntekijöiden lisäksi tulisi kutsua myös muita seurakuntalaisia. Liturgi johtaa yhteistä valmistelua. Seurakunnassa tulisi laatia myös jumalanpalveluselämän kausisuunnitelma.

Jumalanpalveluksiin sisältyvien vaihtoehtojen valintaa ohjaavat mm. seurakunnan koko, sen voimavarat, kirkkovuoden ajankohta ja jumalanpalvelukseen osallistuvien seurakuntalaisten ikärakenne ja elämäntilanne. Kirkkoon tulijoille voidaan tarvittaessa jakaa jumalanpalveluksen käsiohjelma.

Jumalanpalvelukseen kutsutaan yleensä kirkonkellojen soitolla. Siinä noudatetaan paikallisia tapoja. Kirkkoon saavuttuaan seurakuntalainen hiljentyä rukoukseen. Hän

voi myös sytyttää rukouskynttilän. Kussakin seurakunnassa tulee sopia siitä, miten seurakuntalaiset jättävät yhteiseen esirukoukseen liitettävät rukouspyyntönsä.

Eri palvelutehtävissä toimivat kokoontuvat liturgin johdolla yhteiseen rukoushetkeen hyvissä ajoin ennen jumalanpalveluksen alkua.

Messun tehtäväjaon vaihtoehtoja esitellään lähemmin jumalanpalvelusoppaassa. Seuraavassa kuvataan palvelutehtävien jaon peruslinja.

Liturgin tehtävänä on johtaa jumalanpalvelus ja vastata sen kokonaisuudesta. Messussa liturgin tehtäviin kuuluvat ainakin alkusiunaus, johdantosanat, päivän rukous, ehtoollisrukous, Isä meidän -rukouksen johtaminen, Herran rauha, ehtoollisen jakaminen, kiitosrukous ja siunaus sekä usein myös evankeliumin lukeminen. Sen sijaan on suositeltavaa, että esimerkiksi Kyrie-litaniassa, kunniassa, yhteisessä esirukouksessa ja ylistyksessä esilaulajana tai esilukijana toimii muu kuin liturgi. Jumalanpalveluksen kokonaisuutta ajatellen on luontevaa, että liturgi saarnaa.

Avustavan papin tehtävänä on erityisesti yhteisen ripin johtaminen ja ehtoollisen jakaminen.

Kanttorin tehtävänä on johtaa jumalanpalveluksen musiikkia ja vastata sen toteutuksesta.

Diakonin tehtävissä toimiva voi johtaa Kyrie-litanian ja yhteisen esirukouksen, lukea evankeliumin, kehottaa rauhan toivottamiseen sekä lausua lähettämiskehotuksen.

Seurakuntalaisten palvelutehtäviä ovat erityisesti lukukappaleiden lukeminen ja osallistuminen yhteisen esirukouksen toteutukseen. Samoin jumalanpalvelusmusiikki tarjoaa runsaasti osallistumisen mahdollisuuksia. Lisäksi seurakuntalaiset voivat huolehtia erilaisista käytännön toimista, kuten kirkon kaunistamisesta kirkonpalvelijan johdolla, kirkkoon tulijoiden vastaanottamisesta ja kolehdin kokoamisesta. Seurakunnan työntekijät ja muut seurakuntalaiset voivat avustaa ehtoollisen jakamisessa saatuaan siihen asianmukaisen luvan.

Alkumusiikin aikana palvelutehtävissä toimivat voivat saapua ristikulkueena kuoriin. Kulkueen edessä kannetaan ristiä ja kynttilöitä. Liturgin paikka on kulkueessa viimeisenä. Jumalanpalveluksesta poistuttaessa kulkuejärjestys on sama. Seurakuntalaiset tulevat mukaan päätöskulkueeseen.

Yhteinen esirukous suositellaan laadittavaksi yhdessä seurakuntalaisten kanssa. Sen keskeisiä aiheita ovat rukous kristillisen kirkon ja seurakunnan sekä evankeliumin leviämisen puolesta, rukous esivallan, julkisen vallankäytön ja rauhan puolesta, rukous erilaisissa vaikeuksissa olevien puolesta sekä ajankohtaiset asiat. Rukouksen toteutuksessa tulee olla tilaa myös hiljaiselle rukoukselle.

Liturgin (L) ja seurakunnan (S) laulettaviksi merkityt osuudet (alkusiunaus, rukouskehotukset, ehtoollisvuorolaulu ja Herran rauha) voidaan myös lukea.

Messun eri osien luonteen tulisi ohjata alttarin ja kuoritilan käyttöä. Lisäksi siihen vaikuttavat toteutuksen joustavuuteen ja yhteisöllisyyteen liittyvät näkökohdat, kirkkotilan arkkitehtuuri, seurakunnan perinne ja eri palvelutehtäviä hoitavien määrä. Kuoritilan käytöstä jumalanpalveluksessa onkin syytä tehdä kussakin seurakunnassa oma suunnitelma. Seurakuntalaisille tulee kertoa valittujen ratkaisujen perusteista ja sisällöstä.

Päivän rukoushetket

Perinteisiä rukoushetkiä edustavat aamu-, päivä- ja iltarukous sekä rukoushetki päivän päättyessä. Valon rukous voidaan liittää iltarukouksen tai päivän päättyessä vietettävän rukoushetken alkuun. Pieni rukoushetki noudattaa perinteisen rukoushetken rakennetta, mutta sen muoto ja toteutustapa on pelkistetympi.

Rukoushetken voi johtaa pappi, seurakunnan työntekijä tai muu seurakuntalainen. Rukoushetket ovat seurakunnan yhteisiä jumalanpalveluksia, mutta erityisen hyvin ne sopivat pienpiireille. Myös yksittäinen seurakuntalainen voi käyttää niitä rukouselämässään. Rukoushetkien toteutustavassa on messun tapaan vaihtoehtoja, joissa otetaan huomioon muun muassa palvelukseen osallistuvien erilaiset edellytykset ja lahjat.

Kirkkovuoden juhla-aikojen jumalanpalvelukset

Kirkkovuoden juhla-aikoja varten on omaa aineistoa, jossa sovelletaan eri jumalanpalveluskaavoja. Kirkkovuoden ajankohta on otettu huomioon raamatuntekstien valinnassa, musiikissa, rukouksissa ja jumalanpalvelusten muissa teksteissä. Niihin sisältyy kullekin juhlalle tyypillistä erityisaineistoa. Tästä syystä juhla-aikojen jumalanpalvelukset on esitetty muita jumalanpalveluksia yksityiskohtaisemmin. Juhlapäivinä voidaan soveltaa myös muita käsikirjan jumalanpalveluskaavoja.

Jumalanpalvelusten tekstejä ja lauluja

Useimmat jumalanpalveluksissa käytettävistä rukouksista ja muista teksteistä on sijoitettu omaan osastoonsa. Näin on haluttu edistää niiden monipuolista käyttöä erilaisissa jumalanpalveluksissa ja siten välttää samojen tekstien (esim. synnintunnustukset ja -päästöt) toistamista eri kaavoissa. Monet sanamuodot ovat luonteeltaan virikkeellisiä (esim. johdantosanat, yhteiset esirukoukset), ja niitä voidaan tarvittaessa vapaasti muokata. Osa lauluista on numeroituina virsikirjan jumalanpalvelusliitteessä.

Messusävelmistö

Kirkkojärjestyksen mukaan »päiväjumalanpalveluksessa käytetään kirkolliskokouksen hyväksymää virsikirjaa ja messusävelmistöä. Jumalanpalveluksessa voidaan virsien ohella tilapäisesti käyttää myös muita sopivia lauluja ja messusävelmiä.» (KJ 2: 5.)

Jumalanpalvelusten kirjan kolmantena osana on messusävelmistö, jossa on neljä vaihtoehtoista sävelmäsarjaa. Niistä voidaan seurakunnissa valita sopivimmat. Valintaperusteena voidaan muiden näkökohtien ohella pitää kirkkovuoden ajankohtaa.

Perhejumalanpalveluksiin soveltuvat erityisesti neljännen sarjan ensimmäiset sävelmävaihtoehdot. Lisäksi perhemessun kaavaan on sijoitettu vaihtoehtoiksi kaikulauluna toteutettavat kohdat.

Jumalanpalveluksen musiikkia on messusävelmistön lisäksi myös messusävelmistön liitteessä ja osastossa Jumalanpalvelusten tekstejä ja lauluja.

Merkkien selitykset:

L Liturgi

E Esilukija tai esilaulaja

S Seurakunta

* Seurakunta seisoo.

+ Liturgi siunaa seurakunnan ristinmerkillä.

(+) Liturgi tai esilukija voi tehdä ristinmerkin.

[] Hakasulkeissa oleva teksti voidaan jättää pois.

Sisennetty jumalanpalveluksen kohta voidaan jättää pois.

